

Selmecz-Bélabánya sz. kir. város erdőgazdasága.*)

Irta: *Krausz Géza*, városi erdőmester.

I. RÉSZ.

Általános és történelmi áttekintés.

Selmecz-Bélabánya szab. kir. és törvényhatósági joggal felruházott város kizárólagos tulajdonát képező erdők részben Hont-megyében, Selmecz és Bélabánya most egyesített városok határában és részben Bars vármegyének Vihnye-Peszerény községe határában terülnek el.

A térképre vetett egy futólagos tekintet is szembe-tűnően mutatja az erdőknek szétszórt és hátrányosan idegen birtoktestekkel megszakgatott voltát, a mely körülmény nemcsak az erdők védelmét nehezíti meg azok kitettsége és bármely oldalról való könnyű megközelíthetősége és hozzáférhetősége miatt, hanem igen hátrányos befolyást gyakorol a kezelésre is, a mennyiben az idegen birtok tulajdonosai a fatermékek kiszállításánál folyton akadékoskodnak és hallatlan magas kártérítési igényekkel lépnek fel részben az erdőbirtokos város és részben a vállalkozó favevővel szemben.

E tekintetben az egyedüli és gyökeres segítség csak az lehet, ha a város erdőállományát csere és vétel útján kikerekíti, az idegen és főleg más mivelési ághoz tartozó birtoktesteket az erdő állományából kiküszöböli. Csakhogy ez nagy fáradtsággal járó és főleg sok pénzbe kerülő vállalkozás, a mely körülmények azonban a különben szegény várost nem akadályozták meg abban, hogy aránylag rövid idő alatt erdőállományát több száz holddal már meg ne növelje.

*) Kivonatossan ismertetve az Orsz. Erdészeti Egyesület f. é. közgyűlésén.

A jelenleg a város kizárólagos tulajdonát képező erdőbirtok a város által önállóan 1885. év óta kezeltetik, addig azt mint a bányászat czéljaira fentartott — ugynevezett — *rezervált* erdőt a kincstár kezelte saját közegei által, az adót is fizette és annak fejében, hogy a kincstári bányaműveket épület- és műfával, valamint bányamunkásait ezen erdőkből vett tűzifával látta el, köteles volt még a városnak és polgárainak is beigazolt szükségesség esetén mindennemű fát kiszolgáltatni.

A város erdészete e szerint tulajdonképen csak legújabb keletű, ellenben annál érdekesebb és régibb ezen erdők multja, melyeknek eredete és története a távol mult ködében vész el és vonatkozó biztos adataink szintén évszázadokra nyulnak vissza.

A városnak igen régi levéltára bizonyosan sok igen érdekes adatokat rejt magában, ezt azonban átkutatni időm nem volt, sőt gyarló ismereteim a régi okleveleknek előttem félig idegen nyelven írt adataival szemben sem engedték meg az általam hőn kívánt bővebb betekintést a multba.

Egyet-mást azonban sikerült kiböngészniem Tagányinak «*Magyar Erdészeti Oklevéltár*»-ából s közlöm a Selmecz városi erdőket érintő egyes dolgokat.

Valamint minden erdő az országban, ugy természetesen ez is olyan senki jószága lehetett a honfoglalás után, a fa sokáig nem részesült semmi becsben és a figyelem először is a vadászatra és halászatra terjedt ki. Fát mindenki ott és ugy vágott, a hogy akart és a korlátozások elsősorban a vadászatra terjedtek ki.

Én részemről azt hiszem, hogy az erdők kihasználásának szabályozására és korlátozására elsősorban és

főleg a bányászat keletkezése és üzése adta meg az impulzust.

Addig is azonban nemcsak itt, hanem általában másutt is felhasználták és irtották az erdőket tüzelő- és építő-fanyerése és főleg vár-erődítési célokra, valamint mezőgazdasági művelésre alkalmas talaj nyerése céljából minden korlátozás nélkül.

Némi rendszer azonban azonnal érezhető ott, a hol a bányászatról van szó. A bányászat létesítette a városokat és úgy a bányászat, mint a városok létérdeke megkövetelte már az erdők fentartását és azok kimélését. E tekintetben az akkor az erdővel foglalkozókat csakis a tapasztalat vezethette, mely igen sok hasznos dolgokra tanította meg őket és az akkor felállított egyes elvek és intézkedések az erdészetnél mai napon is követtetnek.

Igy például az *1565. évi bánya-erdőrendtartás* meg-hagyja és utasításul adja az alkalmazott erdészeknek, hogy a tuskót lehetőleg alacsonyan vágják, magfák hagyását rendeli el, de azon figyelmeztetéssel, hogy úgy és oly fák hagyassanak meg, a melyeket az uralkodó és veszélyes szél nem bánt. Tehát már gondoskodtak az erdő felujtásáról és védekeztek a széldöntések és törések ellen.

Szabályozták a makkoltatást és legeltetést is, ez azonban itt, a bányaváros körül aligha volt nagy kiterjedésű.

II. Ulászló király 1496-ban rendeli el, hogy a selmeczbányaiak a bányászat céljaira fát a szomszédos erdőbirtokosok erdeiben is akadálytalanul vághatnak és ezt kiterjeszti 1500-ban mind a hat bányavárosra. Ebből az következtethető, hogy közvetlen közelben a fa fogytán volt.

I. Ferdinánd király 1555-ben kelt rendeletével a bányaerdőben tiltja a kecskelegeltetést. Ugyanő 1558-ban nyílt parancsban a bányák körüli összes erdőkben eltiltván

a kecskék legeltetését, az erdőfelügyeletet saját embereire bizza. Ez is egy fényes példája az erdővédelem utáni törekvésnek és az akkori tapasztalat még mai napig is tanítónk.

Az erdészetnek fejlődését és az erdők fontosságának felismerését ismét fényesen igazolja I. Ferdinándnak 1461-ben kiadott rendelete, a melyben a fa elszámolására egy külön tisztviselőt rendel és ettől megköveteli, hogy értsen a fa- és széntermeléshez, uszagáthoz, csusztatókhoz és értse az usztatást és széntermelést.

Az ezután következő időkben az összes uralkodók — kivétel nélkül — szívükön viselték a bányászatot és ennek alapján főgondjukat képezte az erdőgazdálkodás is, a mit az idézett különféle rendeleteknek és nyílt parancsoknak megisméltése és az erdők őrizetének szigorubbá tétele eléggé igazol. Különösen Mária Terézia királynőnk volt az, a ki az erdők, de főleg a bányavárosi erdők óvását és fentartását szívén viselte.

A város és a bányászat tehát szabadon használta nemcsak a közeli és neki királyi adomány útján már IV. Béla király idejében adományozott erdők termékeit, de a szomszédos, tisztán királyi erdőket, sőt a szomszédos magán erdőbirtokosok erdeinek termékeit is és pedig korlátlanul és minden rendszer nélkül, sőt az addig csak magánosok kezében levő bányászat és a városi polgárok az erdő irtását tulságig vitték és a fával még kereskedni is kezdtek, a mi 1550—1570. év körül azt eredményezte, hogy már a kincstár is bányászni kezdett és az erdőket saját alkalmazott embereire bízta kezelés és felügyelet szempontjából, a mi így is maradt egészen 1885. év végéig.

Az erdőnek mindinkább előtérbe lépő fontossága azután magával hozta azt, hogy nemcsak a kiszedett termékek tartassanak pontosan számon, hanem hogy a külső határ

is megóvassék és az erdőállomány maga megbecsülve nyilván tartassék.

Ezen célból 1763. év körül történt az első felmérése is az erdőknek, valószínűleg a jezsuiták által, a mely felmérésről egyes térkép-töredékek birtokában van a város; de a legérdekesebb az erdőknek az 1763. évben történt bizottsági bejárása és felbecslése, a mely bizottsági bejárásnak meglévő jegyzőkönyve szerint az összes a város közelében fekvő és a bányászat céljaira akkor már egyedül fentartott (reservált) erdők tüzetesen bejárattak és megbecsültettek és a mely bizottság kimondotta azt is, hogy a bányászat célja és sikeres üzése megköveteli nemcsak ezen erdők fájának szabad kihasználását, hanem a távolabb fekvő kincstári erdőkre is szükség van. Ilyeneknek mondja a bizottság a Zsarnóczán túl fekvő kincstári erdőket, a hol fa van bőven és ez felhasználható a Zsarnóczán berendezendő kohászatnál, a mi meg is történt.

A bizottság azonban, a melyben az összes kincstári, városi és magán bányatársulatok képviselőin kívül résztvettek még a besztercebányai és lipótújvári (Neusohler und Hradeker) kir. erdőmesterek is, nem volt egy véleményen, mert e két utóbbi résztvevő a jegyzőkönyvet sem akarta aláírni, éppen a kincstári szomszédos erdők kihasználására irányult törekvés miatt.

A besztercebányai erdőmester az aláírás megtagadását azzal indokolta, hogy nem akarja közvetlen felettes hatóságát sérteni; a lipótújvári erdőmester pedig kijelentette, hogy az aláírás által gyanút ébresztene *«bei einen Wohlloblichen Obrist Cammergrafen-Amte»* és ez által a jövőben lehető és várható előléptetésének is útját vágna.

Érdekes az eljáró bizottságnak jegyzőkönyvéből azon tény is, hogy két erdőőrt azért, mert a fajogosult bánya-

munkásoknak *fenyőfát* és nem tölgyfát adtak ki tüzelőfára — egyszerűen elbocsátották a szolgálatból. Ez a dolog a mai napon talán megfordítva esnék meg, mert hiába mégis csak tölgyfa a tölgyfa. A dolognak természetes magyarázata azonban azon körülményben rejlik, hogy ezen időtájban kezdték a város- és környékbeli erdőket fenyvesekké átalakítani, a mi nekik az akkor alkalmazott teljvetés által sikerült is. Mai legkorosabb jegenye-fenyveseink ezen időkből származnak.

Igen érdekes a követett becslési eljárás is, a mely szerint felvettek egy bizonyos területet, annak kiterjedését és határait részletesen leírták, a közbeeső más mivelési ághoz tartozó területeket hozzávetőlegesen az egész területből levonták és a fának becslését $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ sőt 1—2 holdon eszközölt próbatárolás útján ejtették meg. Megállapították a területen kívül a fanemet, a kort. Az egyes fanemből termelhető különféle faválasztékokat pedig ismét a próbatárolásból állapították meg törtszámokban.

Bővebb magyarázatul szolgáljon az eredeti becslésnek illetve egy lapjának a következő oldalon bemutatott másolata.

Látni lehet ezen mutatványlapból az említett adatokon kívül azt is, hogy a tölgynél 8—12 hüvelyk vastagságú törzsre 20 négyzetöl nőteret számítottak, az 5—7 hüvelyk vastag törzsnél 16 négyzetöl és a fiatalosnál 1 törzsre 12 négyzetöl.

A fenyőnél ellenben a nőtér 11—13 hüvelyk vastagság mellett törzsenként 20 négyzetöl és a fiatalosnál törzsenként 10 négyzetöl.

Az egész becslési leírásban azonban szembetűnő hogy a legmagasabb kor csak 60 évvel van felvéve és ez lehetett az akkor alkalmazott vágás-forgás éveinek száma is.

		In der nahligender Stand stehende Waldung abgeschätzt								Nachwachs der sich wirklich befindet		In abgetriebenen Waldungen		
		Eichen zum Gruben Bau		Tannen zu Tag Gebäuden		Brenn- oder Kohl- holz das Scheid à 5 Bergschuch lang				In Jahren	Eichen von 1—4 Zohl dick	Tan- nen v. 1—10 Zohl dick	Brenn- oder Kohleholz das Scheid à 5 Bergschuch	
		Jöcher von 8—12 Zohl dick	Schem- pel von 5—7 Zohl dick	Grobe von 14—18 Zohl dick	Mittlere von 11—13 Zohl dick	Schaitter	Schaitter und Brügl				Schaitter	Brügl		
		In diametro		In diametro		H o l t z				Jahr	In diametro		Holtz	
		Schtamm		Schtamme		K l a f t e r					Schtamm		Klafter	
No. 17-mo.														
Von der Pivna Dolina gegen die Stad Schemnitz dem ordinari Silber Fuhr- weg nach, bis an di obere Spitz des Rossgrunder Teichs sammt den gantzen in den Rossgrunder Thal abhängigen Lahn, von hier aber den Grund nach wieder bis an die Windischleuten, und Repistier Hotttert, wo selbstn nur Eichen und Tannen sich befinden, ent- haltet der Terrain an 654200 Qu.- Klafter weill aber hier wieder viele Wiesen in zwischen liegen, wird also von den gantzen Quadrat-Producto $\frac{1}{3}$ abgezogen, und bleiben zur Waldung nennlichen 436134 Quadrat Klafter.														
davon														
$\frac{1}{3}$	An Eichen und hievon													
	$\frac{3}{8}$ Jöcher auf 20 Qvad. Klaf. 1 Stamm	2725	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	$\frac{3}{8}$ Stempel » 16 » » 1 »	—	3704	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	$\frac{2}{8}$ Nachwachs auf 12 Qvad. Kl. 1 Stamm	—	—	—	—	—	—	—	30—60	3028	—	—	—	
$\frac{D}{3}$	An Tannen und davon als von Toto	—	—	—	—	4845	—	—	—	—	—	—	—	
	$\frac{1}{3}$ Mittlere auf 20 Qvad. Klaf. }	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	$\frac{2}{3}$ Nachwachs auf 10 » » }	—	—	—	—	—	—	—	40	—	19883	—	—	

A becslés az ezen kor mellett előjövő tölgyeket egészen 12 hüvelyk vastagoknak és fenyőket egészen 18 hüvelyk vastagoknak találta, a mely vastagság a korhoz viszonyítva — habár a váglapon is vesszük — egy kissé tulságosnak nevezhető. Így használták és kezelték az erdőket egészen a legujabb időkig, vagyis 1884. év végéig, a midőn azután a város az ugynevezett rezervált erdőket saját kezelésébe vette át és kötelezte magát az addig fenállott fajzási jogosultságokat továbbra is kielégíteni.

Selmecz-Bélabányának azonban a nevezett városok határain kívül fekvő más erdeje is van, mely Bars vármegyének Vihnye-Peszerény községe határában terül el és erre a fajzás nem terjed ki.

Az 1884. évben a város és a városi erdőket kezelő erdőkincstár között megkötött egyezség az erdőknek átadására és jövőben való kezelésére nézve a kor és változott viszonyok által előidézett követelmény lett.

A rezervált erdőket és a városnak földesuri birtokai után Vihnye-Peszerényben kihalított erdőket is a kir. kincstár kezelte. Az adó is a kincstár terhére esett és ennek fejében joga volt a kincstárnak ezen erdő faterméséből a kincstári bányászatot fával ellátni. Ellenben köteles volt a városnak és polgárainak épület- és tűzifát ingyen kiszolgáltatni, valamint a városi és a magán tulajdont képező bányaműveknek is.

Eladni azonban az esetleg fenmaradó feleslegből nem volt jogositva sem a város, sem az erdőkincstár.

Ezen viszony azután évről-évre terhesebb lett főleg a kincstárra nézve, mert a fejlődő és okszerű bányászat a bányában eddig fából eszközölt építményeket kezdte a sokkal tartosabb és így aránylag olcsóbb falazásokkal helyet-

tesíteni. Az erdőből való fakihasználás és így annak értéke is évről-évre csökkent.

Az így megtakarított fa pedig sem a városnak, sem pedig a kincstárnak nem esett javára.

Ezekből magyarázható meg azután a városra nézve előnyös azon körülmény is, hogy az erdők az 1884. évben foganatosított átvétel és illetve átadáskor oly karban voltak, hogy a vágható koru és azon már tul is levő állabok tul-sulyban voltak. Ezen viszony még ma is fennáll és lehetővé fogja tenni a városnak, hogy anyagi helyzetén ily tulkoros állaboknak egyszerre való értékesítése által tetemesen segíthessen és lendíthessen, a nélkül, hogy erdőállományán csorbát ejtene.

A fajzási jogosultságnak kielégítése teher ugyan még ma is a városra, a sajnosan hanyatló bányászat azonban ezt évről-évre csekélyebbé és így könnyebben elviselhetővé teszi, mert a bányászat volt itt a fő és számbavehető fafogyasztó.

A fajzásra jogosultak a mai napon még: a magán és társulati bányaművek, a kik az üzemhez épületfát kapnak.

Ezeken kívül épületfát kapnak még a városi háztulajdonos polgárok is, de csak fedélszékre és menyezetre, a beigazolt szükséglet alapján. A kincstári magán és társulati bányaművek munkásai tűzifára bírnak fajzási jogosultsággal, mely a házbirtokos munkásnál 3 ölet és a zsellérnél 2 ölet tesz ki, két láb hosszú hasábokban és a vágásban található fanem szerint, tehát mintegy 6·8 és 4·5 m^3 . Tűzifára jogosultak ezenkívül még a Bélabányán lakó polgárok is, a kik közül a házbirtokos 20 és a zsellér 10 m^3 fát kap évente.

Mindezen fa azonban csak az adó- és kezelési költ-

ségeknél megtérítése ellenében adatik ki a feleknek, a mely esetről-esetre szabatik meg a város által a bányatársulatok képviselőinek részvétele mellett.

A fa évente és tövön az erdőben lesz kiszolgáltatva a jelentkező fajogosultaknak.

II. RÉSZ.

Üzemtervi és üzemi kivonatok.

Az 1885. évvel átvett erdeit a város maga kezdte kezelni és elsősorban a hiányzó és törvénykövetelte üzemtervek elkészítését tűzte ki céljául, mely üzemtervek az 1890. évvel tényleg el is készültek.

Ezek szerint a városi erdők három üzemtestbe soroztattak. Ezek egyike a Selmecz város határába eső erdők, a második a Bélabánya város határába eső erdők, melyek Hont vármegyében fekszenek; míg a harmadik üzemtestet a Bars vármegyébe eső és Vihnye-Peszerény község határában fekvő erdők alkotják.

A selmeczi erdők az északi szélesség $36^{\circ} 25' - 36^{\circ} 40'$ és a keleti hosszúság $48^{\circ} 20' - 48^{\circ} 32'$ között fekszenek és felosztattak *A*, *B*, *C* és *D* üzemosztályokra. Az *A* üzemosztály áll két vágássorozatból 3161 kat. hold területtel, a *B* üzemosztály egy vágássorozatból 1315 kat. hold területtel, a *C* üzemosztály három vágássorozatból 1354 kat. hold területtel és a *D* üzemosztály 89 kat. hold területtel. Ezen legutóbbit a várost környező beerdősített kopárok képezik és a véderdőt alkotják. A selmeczi üzemtest területe tehát 5919 kat. hold.

A bélabányai erdők az északi szélesség $36^{\circ} 35' - 36^{\circ} 40'$ és a keleti hosszúság $48^{\circ} 27' - 48^{\circ} 32'$ között terülnek el és 1780 kat. holdnyi nagyságban három vágássorozatra vannak felosztva.

A vihneyi erdők az északi szélesség $36^{\circ} 20' - 36^{\circ} 30'$ és a keleti hosszúság $47^{\circ} 25' - 47^{\circ} 35'$ között fekszenek és A, B, és C üzemosztályokra osztvák 1495 kat. hold területtel, a melyből a C üzemosztály 57 kat. holddal véderdőt képez.

Mindezen erdőterületekhez hozzászámítandók még a város által időközben vétel és csere útján megszerzett és más művelési ághoz tartozó azon beerdősített területek is, a melyek mai napon mintegy 400 kat. holdat tesznek ki és a melyeknek az üzemtervbe még fel nem vett része a csatolt átnézeti térképen külön színezéssel van kitüntetve.

Ilyenmü birtokszerzések a jövőre is tervbe vannak véve, részben azért, hogy így az erdőállomány kikerekítettessék és részben pedig azért, hogy a tulságosan megszakgatott erdőbirtok ne legyen annyira kitétt és könnyen hozzáférhető.

Erdőfelügyelet. Felügyeleti szempontból a selmeczi és a béalábányai erdőbirtok a beszertercebányai, a vihneyi erdőbirtok ellenben a pozsonyi kir. erdőfelügyelőség hatásköre alá tartozik.

Erdőtenyésztés. Miután az egész erdőbirtok a 300—900 méter tengerszintfeletti magasságban fekszik, az üzemterv szerint tervbe van véve kivált a mélyebb fekvésű déli oldalakon a tölgynek tenyésztése a most főfanemet alkotó jegenyefenyő mellett. Igazoltta teszi ezen törekvést azon ténykörülmeny is, hogy 1—2 évszázad előtt a tölgy képezte a főfanemet, a melynek maradványai mindenütt találhatók még ma is. Tervbe van véve az itt kifünően növő luczfenyőnek is elegyes tenyésztése a jegenyefenyővel.

Az eddigi erdősitéseknél eleinte az erdei fenyő is fel

lett karolva, ezt azonban a hó már fiatal korában is annyira tönkre teszi, hogy ültetése most már csakis kivételes esetekben és helyen alkalmaztatik.

A vörösfenyőnek tenyésztését ismét annak a kelleténél is gyorsabb és igen buja növekedése teszi aggályossá és ma már ez is csak a silány és köves talajon használtatik elegyítésre.

A csemeték több csemetekertben lehetőleg házilag neveltetnek, kivéven a jegenyőfenyőt, a mely eddig az erdők szélein elterülő réteken és tisztásokon keletkezett önvetényülésből nyeretett igen czélszerűen és olcsón, mert egy csak félig begyakorolt napszámosnő 1 korona napi-bér mellett 1 nap alatt 10,000 darab alkalmas csemetét szedhet.

Nagy hátrányunkra van azonban, hogy a helyi különleges időjárás tavasszal csak igen kis időt enged az ültetéshez. A hó későn olvad el, a késői és kivált éjjeli fagyok sokáig tartanak, a meleg idő hirtelen és átmenet nélkül áll be s rendszeren tartós szárazságot hoz, mely a többnyire kavicsos talajt hirtelen kiszáritja. Az őszi ültetést ismét a hirtelen és átmenet nélkül beálló korai fagyok teszik rendszeren lehetetlenné. Az utolsó 30 év megfigyelései szerint a hó minimum — 19° C. és 32° C. volt a maximum.

Jogi viszonyok. A jogi viszonyok az I. részben lehető részletesen vannak tárgyalva és itt csak az 1884. évben a város és a kir. erdőkincstár között kötött egyezség 7. pontját közlöm, mely így szól: „*Selmecz-Bélabánya szab. kir. város közönsége elvállalja a magánbányatársulatok, a magánbányatársulati és kir. kincstári bányamunkások, valamint a városi polgárok törvényszerű faszükségleteinek az eddigi használat arányában és az erdőtörvény korlátain belül leendő ki-*

elégítését az adó- és kezelési költségeknek az egyes fakülönbékek és azok értéke szerinti megtérítése mellett. Az ezek faszükségletét meghaladó évi fahozam-felesleggel azonban a város szabadon rendelkezik.“

A fajzás kiszolgáltatásának módja és mérve is közölve van az I. részben és itt röviden csak azt jegyzem fel, hogy a fajzási jogosultság kielégítésére eddig felhasznált famennyiség az évi hozamnak eddig mintegy $\frac{1}{5}$ -részét tette ki. Ez is azonban évről-évre csökken, részben a bányamivelés hanyatlása és így a bányamunkások számának apadása és részben a bányászatnál a fának kisebb mértékben való alkalmazása következtében. Némi teherrel jár ugyan a fajzás az erdőbirtokos városra nézve, de mégis előnyös annyiban, hogy tűzifa termésének egy részén tudhat, a mely faválaszték, miután értékesítése szinte legyőzhetlen akadályokba ütközik, a rendszeres kihasználást, főleg a behozott fokozatos felujítás mellett igen nehézvé teszi.

Értékesítés, fakelendőség és vágásforgás. És éppen a tűzifának értéktelen volta tette és teszi elkerülhetetlenül szükségessé, hogy az erdőgazdálkodás lehetőleg az épület- és műfa nevelésére irányuljon, a mi ismét az elég magas 100 éves vágásforgás alkalmazására vezetett.

De még az épület- és műfa értékesítésénél sincsen kedvező helyzetben a város, mert a fának értékét csökkenti azon körülmény, hogy a kifuvározás, úgy a különben elég közel fekvő Garam folyóhoz, valamint a vasuti állomáshoz is, a vágás helyéről csakis tengelyen történhetik.

A tűzifának értékesíthetőségét is ez csökkenti, mert helyben és a közelben számbavehető tűzifafogyasztó vállalatok és telepek nincsenek, a kincstári kohászatot kivéve,

mely azonban szükségletét elsősorban a kincstári erdőkből köteles fedezni és a városi erdők helyrajzi fekvése és alakzata szűk és rövid völgyekre szorítkozik, a hol és a melyekben az előforduló csekély mennyiségű fa egy mesterséges, de legegyszerűbb szerkezetű csusztatónak a berendezését sem engedi meg. Egy szóval úgy állunk, hogy sok a fókánk, de kevés hozzá az eszkimó.

Fafuvaros van ugyan elég, de miután ezeknek a fuvarozás csak mellékkeresetük, a fuvarbér drága és egy fuvaros egy pár vonó-marhával naponta 3—7 frtot, azaz 6—14 koronát is megkeres.

Jövedelmezőség. Mindezen felhozottak ellenére azonban a városi erdők jövedelmezőség tekintetében nem állanak utolsó helyen, a mi főleg az erdők jókarban voltának köszönhető, mert például jegenyefenyveseink egyes osztágaiban az épület- és műfa kihozatala a 80%-ot is eléri, sőt meg is haladja.

Nagy átlagban a városi erdők eddigi évi tiszta jövedelme holdanként mintegy 4 frtot tett ki.

Czélszerű és igen okadatolt volna a jövedelmezőség szempontjából a városnak saját kezelésben tartani a fatermelést és a fafeldolgozásnak legalább egy részét, a mi főleg egy czélszerűen berendezett fűrészszel volna elérhető; az erdők fekvése azonban olyan, hogy egy központi fűrész berendezése a közbeeső vizválasztón át való szállításnak magas ára miatt nem eszközölhető, az egyes mellékvölgyekben pedig mindenütt berendezendő műfűrész a fa csekély mennyisége miatt szintén nem létesíthető. Egyszerűen és főleg vízerőre berendezni pedig ilyen műveket vízhiány miatt nem lehet, mert a meglévő kevés víz is le van foglalva a bányászat által és ez is a mesterségesen épített tavakban gyűjtött vízzel nagyon szűken és csak

igen kedvező nedves időjárás esetén tud némileg boldogulni és kénytelen a csekély és csak időközönként igénybevehető vizerőt gőzzel pótolni. A városi erdők fekvése olyan, hogy minden fája a Garam folyó felé szállítható a legelőnyösebben, de ez oda csak 4 völgyön eszközölhető, a melyeknek a Garam folyóhoz vezető torkolata igen távol esik egymástól. Így a hodrusbányai fővölgybe torkoló sok kisebb szűk völgyecske a Garamhoz Zsarnócza alatt jut, közbeesik a vihnyi második fővölgy, mely a Garamhoz Szénásfalunál jut, a szklenói harmadik fővölgy a Garamot Geletnek közelében éri el, míg a negyedik, a bélabányai völgy a Garamot Garam-Berzencze vasuti állomás közelében éri el.

A távolság az első és a negyedik völgy betorkolása között csaknem 3 órányi utnak felel meg, a mi azután nem engedi meg, hogy a városi erdőkből a Garamhoz kiszállított fa a Garam folyónak egy pontján halmozassék össze és ott tovább kezeltessék. Így a város mostani épület- és műfa vevője is kénytelen a Garam folyó négy pontján a fát drágán bérelt rakodókon tartani, a mi annak felügyeletét is nehezebbé és költségesebbé teszi.

Selmeczre, mint központba szállítani fát mind a négy völgyből csak hegynek fölfelé, a 800 m. magas vízváltáston át lenne lehetséges s így csak aránytalan nagy költséggel.

Ezen röviden felemlített és még sok más egyéb körülmény is közrehatott arra, hogy az erdőbirtokos város épület- és műfa hozamát lehetőleg és egyelőre tövön értékesítse, a midőn is a fa a vevőnek, a vevő által eszközölt döntés és kérgezés után, a helyszínén törzsenként eszközölt kőbözés alapján lesz készpénzfizetés ellenében átadva a 10 évre kötött szerződés értelmében.

Miután pedig ezen szerződés igen sok irányban szolgálhat tájékoztatással a városi erdészetet illetőleg, azt másolatban közlöm.

Adás-vevési szerződés. Mely egyrészt Selmecz-Bélabánya szab. kir. város közönsége mint eladó, másrészt br. Popper Sándor mint vevő képviseletében ennek megbízottja Elszasz Adolf és Schlesinger Henrik között következőképpen kötött meg:

1. Selmecz-Bélabánya szab. kir. város közönsége eladja br. Popper Sándornak és az utóbbi megveszi Selmecz-Bélabánya szab. kir. város közönségétől az ennek tulajdonát képező és az üzemtervek szerint 1900. év kezdetétől 1909. év végéig kihasználás alá kerülő épület- és műfát tövön az erdőben 20 cm. váglacon mért alsó átmérőtől fölfelé, mely fa a kihasználás alá kerülő osztagokban a városi erdőmester által a vevőnek törzsönként fog kijelölteni.

2. A famennyiség tekintetében a város semminemű szavatosságot nem vállal.

3. Az épület- és műfa kijelölése az üzemtervekben 1900—1909. évekre kihasználásra meghatározott osztagokban, az üzemtervekben előirt fokozatos felujításra való tekintettel, törzsönként eszközöltetik, a kijelölés mérve és módja ellen a vevő kifogást nem tehet és az eladónak jogában áll akár az egyes osztagokat, akár az ezekben előforduló egyes fákat ki nem jelölni és azokat akár saját céljaira, akár más fajogosultak, akár a bányák szükségletére felhasználni. Joga van az eladónak, hogy a város területén történő köz- és magánépítkezések céljaira a szükséges mennyiségű épület- és műfát ezen osztagokból engedélyezhesse és kiadhassa, a mit a vevő ellenvetés nélkül tűrni köteles.

4. A kijelölés az üzemterv keretén belől a vevő vagy megbízottjai jelenlétében esetről-esetre eszközöltetik, de a vevő vagy megbízottjainak elmaradása a kijelölést nem gátolja.

5. A kijelölés ellen vevő semmiféle kifogást sem tehet.

6. A kijelölés akként eszközölendő, hogy a kijelölendő fának megfaragott tövére a város jelzőbaltája (bélyege) reáüttetik s a vevőnek csak az így bélyegzett törzseket szabad dönteni, nem bélyegzett törzsnek döntése önhatalmu döntésnek tekintetik és minden ily módon döntött törzsért a vevő a jelen szerződésben kikötött árak háromszorosát köteles a városnak megtéríteni.

7. A kijelölt fának épület- és műfaul való alkalmasságát az eladó város erdészeti szakközege saját belátása szerint határozza meg; az ekként kijelölt épület- és műfát a vevő ellenvetés nélkül és az ezen szerződés értelmében kiszámítandó árban megfizetni feltétlenül köteles. A kijelölt fa jó és selejt szerinti megkülönböztetésének helye nincs,

8. A vevő köteles a kijelölt fát akként dönteni, hogy a tuskó hegyfelőli oldalán mérve, az átmérő egy harmadánál magasabb ne legyen, mert vevő a magasabban hagyott tuskónak köbtartalom szerint kiszámítandó értékét, az ezen szerződésben meghatározott alapár kétszeresével köteles az eladó városnak megtéríteni.

9. Mihelyt a vevő a kijelölt fát egy vagy több osztagban 200 m^3 mennyiségben ledöntötte és legalyazta, ezt az eladónak bejelenteni tartozik, mire az eladó szakközege vevő vagy megbízottjai közbenjárása mellett a fa köbözését foganatosisítja; ha a vevő vagy megbízottjai a meghívás daczára a köbözéshez meg nem jelennek, ez nél-

külök foganatosittatik s az ekként eszközölt köbözés ellen a vevő kifogást nem tehet.

10. A köbözés a közelítést megelőzőleg eszközözendő, kivéve, ha a döntés oly helyeken történt, hol a legalyzás és kérgezés a köbözés foganatosítása végett a közelítés elkerülhetetlenül szükséges. Ezen szükségét egyes törzseknél a város erdészeti szakközege, nagyobb mennyiség közelítésének szükségességét pedig a város által kiküldendő szakbizottság állapítja meg s a megállapítás ellen a vevő kifogást tenni nem jogosult.

11. A kijelölt és ledöntött törzsek, a mennyiben épület- és műfára alkalmasak, teljes hosszúságban köbözendők, a vékonyabb törzs végén 15 cm. átmérőig.

A hosszúság meghatározásánál az egész méterek és a páros számú deczimétereket kiadó részek vétetnek számításba.

12. Ha a döntött törzsek le nem kérgeztetnek, a köbözés alkalmával az átmérőnél: tülevelüeknél 2 cm., lombfáknál 4 cm. leszámittatik. Kérgezett törzseknél leszámításnak helye nincs s a nyáron döntött luczfenyő-törzsek a döntés alkalmával azonnal lekérgezendők.

13. A döntéshez a munkásokat a vevő tetszése szerint fogadja föl és fizeti is, ellenben a kijelölésnél és a köbözésnél szükséges munkásokat a város fogadja fel, díjazásukat és a bérüket is a város határozza meg. Az érdembe hozott munkabért pedig felerészben a vevő és felerészben az eladó város fizeti. A város, mint eladó által, felfogadott munkások és az azok bére ellen vevő kifogást tenni nem jogosult.

14. Az eladó a már foganatosított köbözést ellenőrzés szempontjából bármikor felülvizsgáltathatja.

15. Az eladásra ekként kijelölt, ledöntött és felkőbözött fa vételára vastagsági különbség nélkül tömkőbméte-renként:

- a) a fenyőfaért 3 frt, irva három forintban;
- b) tölgyfaért 5 frt, irva öt forintban;
- c) szil-, kőris- és juharért 3 frt 55 kr., irva három forint ötvenöt krajczárban állapittatik meg.

16. Vevő köteles a vételárt a kőbözés alapján kiszámított összegben értesítés után 8 nap alatt és a fa kiszállítása előtt a városi pénztárnál lefizetni. Ha azonban a kőbözött fát előbb kívánná szállítani, mint vele a kőbözés eredménye közöltetett, köteles a kiszállítani szándékoltt fának hozzávetőleges árát előlegképpen a városi pénztárba lefizetni; az ekként fizetett előleg az átvett fa árába betudatlik. A vevő fizetéseket jogérvényesen csak a városi pénztárnál teljesíthet. Késedelmes fizetés esetén a lejárat napjától 5% kamatot is kell fizetnie.

17. A vevő csak a vételár lefizetése után nyer tulajdoni jogot a megvett fára, ettől az időponttól kezdve, valamint fizetési késedelme esetén az előző pontban kitett 8 napi határidőn túl, eladó minden felelősség avagy szavatosság alól felszabadul, úgy, hogy a faanyagban eshető minden kárt vagy veszteséget egyedül tartozik viselni.

18. A termelt faanyag legkésőbb a jelölést követő év április hava végéig az erdőből okvetlenül kiszállítandó, ha azonban erdőtenyésztési és erdővédelmi szempontok a kiszállítást feltétlenül nem követelik, a vevő indokolt kérelmére az eladó város tanácsa halasztást engedélyezhet.

Az 1909. évben kijelölt fa kiszállítási végső határideje 1910. április hava végéig terjed s erre nézve halasz-

tásnak helye nincs. Az itt kijelölt vagy engedélyezett határidőn túl, az erdőben még visszamaradó fával a város szabadon rendelkezhet s a vevő azért semmi néven nevezendő kárpótlást nem igényelhet.

19. Ezen szerződés 1. pontjában részletezett épület- és műfán kívül kötelezi magát a vevő cég a kihasználásra kerülő osztagokban azon törzseket is megvenni, melyeknek váglapja a 20 cm.-t el nem éri, a mennyiben a váglap legalább 5 m. hosszánál a kéreggel együtt mérve legalább 10 cm. alsó és 5 cm. felső átmérővel bír.

20. A 30 cm. váglapon alóli és felüli törzsek elkülönítésénél a váglap mindig a kéreggel együtt mérendő.

21. Ha a mérés kérgezés után történik, a kéregre egy cm, az átmérőhöz hozzászámítandó.

22. Ezen fának jelölése, átadása, illetve átvétele osztagonként történik és az átvétel előtt a vevő a termelt árut közölni köteles.

23. A 19. pontban megjelölt méretű minden darab fenyőszálért vevő 18 kr.-t, azaz tizennyolcz kr.-t tartozik vételárul fizetni.

24. Ezenkívül köteles és jogosítva van a vevő az épület- és műfára nem alkalmas tölgy-törzsrészekből és csucskból vasuti talpfákat és kerítés-oszlopokat készíteni a következő méreteken:

a) 2·20—2·40 m. hosszú, 20—24 cm. alsó szélességű, 14—15 cm. magas és 14—15 cm. felső szélességű;

b) 2·45—2·50 m. hosszú, 23—25 cm. alsó szélességű, 14—15 cm. magas és 15 cm. felső szélességű és

c) 2·70 m. hosszú, 26 cm. alsó szélességű, 16 cm. magas és 16 cm. felső szélességű vasuti talpfákat.

Az a) pont alatt megjelölt méretű talpfák ára dara-

bonként 30 kr.-ban, a b) pont alattiaké 50 kr.-ban és a c) pont alattiaké 55 kr.-ban állapittatik meg.

25. Köteles vevő még a 24. pontban felsorolt fából 3 m. hosszú és 10—18 cm. négyzetfaragású kerítés-oszlopokat is termelni, úgy, hogy az oszlop alsó vége 1 m. hosszban faragatlan állapotban maradjon.

26. A vevő köteles a 25. pontban részletezett egy db oszlopért a városnak 20 kr.-t fizetni.

27. A vasuti talpfák és kerítés-oszlopok termelése osztagonként történik s a vevők kötelesek az egy árral bíró talpfákat akár a vágásban, akár valamely tisztáson külön-külön csoportosítva rakásoltatni.

28. Ha esetleg az üzemtervben 80 évesnél fiatalabb osztág iratnék elő kihasználásra, az ezen szerződésnek eladási tárgyát nem képezi.

A vevő köteles a bükk épület- és műfát is Selmecz-Bélabánya szab. kir. várostól megvenni, a mily mennyiségben az neki kijelöltetik, még pedig tövön az erdőben tömköbméterenként fizetendő 2 frt 10 kr.-nyi árban.

29. Köteles a vevő az erdőgazdasági üzemtervben rendes gyéritésre előirt osztagokból legfeljebb 6 cm. vastagságig gömbölyű állapotban maradó faanyagokat készíteni és a gyérités céljából kijelölt törzseket következő méret és ár szerint átvenni és pedig 1000 (azaz egyezer) darabonként:

a)	1.5 m.	hosszu	szőlőkarót	vagy	póznát	1 frt — kr.-ral
b)	2	«	«	«	«	1 « 10 «
c)	2.5	«	«	«	«	1 « 20 «
d)	3	«	«	«	«	1 « 30 «
e)	3.5	«	«	«	«	1 « 40 «
f)	4	«	«	«	«	1 « 50 «

30. A vágásokba vezető s netán szükségeseknek mutakozó utakat a város által kijelölendő helyeken és irányban a vevő saját költségén köteles készíttetni.

31. A vevőnek tilos a számára kijelölt és ledöntött fából az erdőben más faragott vagy hasított árut készíttetni, mint a milyen ezen szerződésben kikötöttet; tilos továbbá a fuvarosok marháinak az erdőben való szabadon bocsáttatása és legeltetése s végül tilos a fának döntése és szállítása alkalmával az erdőben lévő csemeték rongálása és pusztítása, mert a meg nem engedett faáruk a vételár lefizetésének kötelezettsége mellett az eladó által visszatartatnak, többi tilalmak megszegése esetén pedig a vevő kártérítési kötelezettséggel tartozik.

32. A szerződési kötelezettségek pontos betartásának biztosítékául a vevő az eladó város pénztárába a szerződés jóváhagyásáról nyert értesítéstől számítandó 8 nap alatt 10,000 forintot, azaz tizezer forintot köteles készpénzben avagy óvadékképes értékpapirokban kötbérül letenni; az értékpapírok óvadékképessége felett a város az ez irányban fennálló kormányhatósági rendeletek figyelembevételével minden kifogás kizárásával határoz.

33. Kötbér a vevő fél szerződésszerű kötelezettségei teljesítésének biztosítására szolgál, a fa árába be nem tudható és a vevőnek csak a szerződés lejártával és csak az esetben fog visszaadni, ha minden fizetési kötelezettségének (lásd ezen szerződés 6—9., 13., 16. és 31. pontjait) eleget tett és ha nem szolgáltat okot az alább következő 34. pont szerinti kötbér elvesztésére.

34. A vevő által ezen szerződésben elvállalt bármely kötelezettség teljesítésének elmulasztása szerződés-szegésnek tekintetik, minek következtében a letett 10,000 frt kötbért a vevő elveszti és az a város tulajdonába megy

át. Ezen felül a vevő a városnak ezen szerződésből származható mindennemű követeléseiert minden ingó és ingatlan vagyonával felelős marad.

A szerződés bármely pontjának a vevő általi megszegése esetén az eladó város a fával tetszése szerint szabadon rendelkezhetik, azt újból akár ajánlat, akár árvérés útján, akár pedig szabad kézből másnak eladhatja s nagyobb vételár elérése esetén a többlet a várost illeti, ellenben a kevesebb vételárnak a különbözetéért és az eljárás költségeiert az ezen szerződést megszegő vevő megtérítési kötelezettséggel tartozik.

35. Ezen szerződés kiállításával járó költségeket, bélyegeket és jogügyleti illetékeket a vevő köteles viselni.

36. Ezen szerződésből keletkező minden peres kérdésben aláveti magát a vevő a sommás szóbeli eljárásnak az eladó város által szabadon választandó kir. járásbírótság előtt.

37. Ezen szerződés a vevőt az aláírás napjától kezdve, az eladó várost azonban csak kormányhatósági jóváhagyás után kötelezi.

38. A jelen szerződéssel elvállalt összes kötelezettségek, terhek és jogok a vállalkozó elhalálozása esetén annak örököseire átszállanak s a szerződés hatálya, annak tartama alatt, a vállalkozó örököseivel szemben is érvényben marad.

39. Jelen szerződés szab. kir. Selmecz- és Bélabánya város őrizete alatt álló egy eredeti példányban állittatik ki, szabadságában állván a vállalkozónak erről bármikor másolatokat venni.

40. Minek hitelül a szerződő felek ezen szerződést felolvasás és tolmácsolás után s miután annak tartalmát

akaratukkal megegyezőnek jelentették ki, két tanu előtt sajátkezüleg aláírták, azon kikötéssel, hogy a vevő a szél-törések, esetleg a szu által megtámadott törzsek kihasználására is köteles s hogy a város ezen szerződés tartama alatt a 3. pontban meghatározott esetek kivételével épület-és műfát másnak, mint a vevő félnek el nem adhat.

Kelt

Az üzemterv részletes adatait itt közölni felesleges lenne, mert ezek csakis helyi érdekekkel és fontossággal bírnak.

Erdészeti személyzet. A városi erdők kezelése egy törvényes minősítéssel bíró erdőtisztre van bízva, a kinek segítségére van az esetről-esetre alkalmazott erdőgyakornok. A védelemmel pedig meg van bízva egy I-ső osztályu, három II-od osztályu, három III-ad osztályu és négy IV-ed osztályu erdőőr, három erdősuhancz és két kisegítő ideiglenes erdőcsősz. A két utóbb nevezett kivételével szakvizsgával bír valamennyi. Irányadó elvül szolgál az erdészeti szabályrendelet, melynek átdolgozása éppen most folyik.

Az üzemterv 1890. évben készült el és hagyatott felsőbb helyen jóvá, míg a 10 évi erdőüzemi átvizsgálás most készült el és terjesztetett be.